

جایگاه اکوتوریسم بیابانی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: اقامتگاه گردشگری متین‌آباد - بادرود)

شهریار خالدي: دانشيار جغرافياي طبيعي و اقليم شناسي، دانشگاه شهيد بهشتي، تهران، ايران
سعید صالحیان بادی: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
محسن صیدالی^۱: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

چکیده

بیابان‌ها با کیفیت قابل ملاحظه‌ای در سطح مهمی از طبیعت‌گردی با پیشرفت فراوان قرار دارند و می‌توانند پاسخگوی بخش زیادی از نیازهای روحی و تفریحی گردشگران باشند. بیابان‌ها و نواحی کویری به عنوان بخش وسیعی از کشور ایران دارای قابلیت مهمی در زمینه توسعه اکوتوریسم بیابانی است. در این راستا اقامتگاه گردشگری متین‌آباد بادرود (استان اصفهان) به عنوان نخستین کمپ طبیعی بیابانی در ایران بر اساس گردشگری پایدار و بر مبنای اصول اکوتوریسم پایدار شکل گرفته است. در این پژوهش که با روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و به شیوه کتابخانه‌ای و میدانی و انجام شده است، علاوه بر شناخت و معرفی این کانون اکوتوریستی، با الگو قراردادن مدل مشارکت جوامع محلی، با پرسشگری از روستاییان ساکن در روستای متین‌آباد به عنوان جامعه میزبان، نگرش آنان را نسبت به توسعه گردشگری و اثرات گوناگون آن بر توسعه این روستا مورد سنجش و بررسی قرار داده است. جامعه آماری شامل ۵۴۷ نفر از ساکنین روستا می‌باشد که در آن ۵۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده‌اند. نتایج پژوهش حاکی از این است که بیشتر ساکنان نسبت به توسعه گردشگری بیابانی نگرش مثبت داشته‌اند؛ همچنین، توسعه گردشگری بیابانی می‌تواند زمینه ساز توسعه روستایی در این ناحیه گردد.

واژه‌های کلیدی: بیابان، طبیعت‌گردی، اقامتگاه گردشگری، روستای متین‌آباد، بادرود.

^۱. نویسنده مسئول: ۰۹۱۳۲۸۱۰۷۵۸، Mseidali@gmail.com

بیان مسأله:

امروزه گردشگری یکی از مهم‌ترین ارکان اقتصادی جهان است که با توسعه روزافزون خود به یکی از بخش‌های اصلی اقتصادی و سرمایه‌گذاری در جهان مبدل شده است. گردشگری در حوزه‌های مختلفی صورت می‌گیرد که طیف وسیعی از انواع گردشگری را با توجه به منابع، امکانات و مواهب طبیعی، تاریخی، فرهنگی، ورزشی، درمانی و ... را شامل می‌گردد. صنعت روبه رشد گردشگری، نقش مهمی در توسعه ملی کشورها در آینده خواهد داشت (حافظ نیا، ۱۳۸۲: ۴۸). گردشگری از دیدگاه آرتور برمان، مجموعه مسافرت‌هایی را در بر می‌گیرد که به منظور استراحت، تجارت یا دیگر فعالیت‌های شغلی و یا به منظور شرکت در مراسم خاصی انجام می‌گیرد و نبود شخص گردشگر در محل سکونت دائم خود طی این مسافرت، موقتی و زودگذر است (رضوانی، ۱۳۷۴: ۳۳). امروزه توجه به گردشگری روستایی به عنوان یک راهبرد نوین در اقتصاد روستایی مورد توجه قرار گرفته است.

توسعه گردشگری در مناطق روستایی عنصری اساسی است و یکی از راه‌های نجات روستاها از فقر، مهاجرت و مشکلات اجتماعی و اقتصادی به شمار می‌رود. در اکثر نواحی روستایی، به دلیل غالب بودن اقتصاد کشاورزی و آسیب‌پذیری آن، توجه به دیگر فعالیت‌های توسعه‌ای نظیر گردشگری به عنوان مکمل این بخش می‌تواند از جنبه‌های مختلف، تضمینی در بهبود شرایط زندگی روستاییان باشد. گردشگری روستایی می‌تواند در توانمندسازی مردم محلی و توسعه منابع انسانی، تنوع بخشی اقتصادی و رشد آن، خلق فرصت‌های شغلی، حل معضل بیکاری، ارتقای استانداردهای زندگی از طریق تأمین خدمات اجتماعی و پرکردن شکاف بین نواحی شهری و روستایی به کلانشهرها نقش عمده‌ای داشته باشد (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۷). گردشگری روستایی را می‌توان اینگونه تعریف کرد: «فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های مختلف روستایی و پیرامون آنها که در بر دارنده‌ی آثار مثبت/ منفی برای محیط زیست روستا، انسان و طبیعت است» (سقاوی، ۱۳۸۳: ۱۱۲). گردشگری روستایی موجبات رشد اقتصادی، ایجاد تنوع و ثبات در اشتغال، پویایی تجارت و صنایع، گسترش فرصت‌هایی برای رشد درآمد به صورت فعالیت‌های چندگانه، ایجاد بازارهای جدید برای محصولات کشاورزی و گسترش مبنای یک اقتصاد منطقه‌ای می‌شود (Sharply, 2002: 332).

یکی دیگر از الگوهای فضایی گردشگری شکل گرفته در عصر پسامدرن، گردشگری در طبیعت (National tourism) یا طبیعت گردی است. این الگوی فضایی در برگزیده رویکرد گردشگران به محیط طبیعی با انگیزه‌های متفاوتی است که گردشگر از سفر به محیط طبیعی مدنظر دارد. گستره فضایی این الگو، محیط طبیعی به عنوان مثال ساحل، جنگل، کوه، کویر، غار و نظیر این‌هاست. این الگوی فضایی از گردشگری، در برگزیده گونه‌های متفاوتی از گردشگری شامل زیست محیطی، گردشگری دریایی، گردشگری ورزشی، گردشگری صید و شکار، گردشگری و جمع‌آوری گیاهان و حیوانات (مثلاً انواع پروانه‌ها) و نظیر این‌هاست (پاپلی‌یزدی و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۱۶). اکوتوریسم یا طبیعت گردی نیز طیف وسیعی از انواع گونه‌های گردشگری را شامل می‌شود. اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت (IUCN) اکوتوریسم را چنین تعریف کرده است (ESCAP: 47): «مسافرت مسئولانه به نواحی نسبتاً بکر طبیعی به منظور لذت بردن از طبیعت به نحوی که اثرات منفی کمی بر طبیعت دارد و زمینه مشارکت اقتصادی - اجتماعی جمعیت را به فراهم می‌آورد». یکی از اشکال گردشگری که در عصر حاضر به آن توجه خاصی شده است، اکوتوریسم بیابانی می‌باشد که در کشورهای مختلف جهان، در حال توسعه و کسب جایگاهی خاص در میان انواع گونه‌های گردشگری است.

اگر چه بیابان دارای تولیدات گیاهی اندکی است، ولی پتانسیل‌های تولیدی دیگری در خود نهفته دارد که اگر به درستی شناخته شده و مورد بهره‌برداری قرار گیرد، در جهت مهار بیابان‌زایی نیز گام‌های مفیدی برداشته خواهد شد (خسروشاهی، ۱۳۸۵). با توجه به اینکه بخش وسیعی از ایران را بیابان تشکیل می‌دهد، توانمندی بارز کشور در امر گردشگری، اکوتوریسم بیابانی می‌باشد. افزایش درآمد ارزی و سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و توجه بیش از پیش به اکوتوریسم مناطق بیابانی می‌تواند زمینه رسیدن به اشتغال کامل، افزایش درآمد ارزی، معرفی تمدن و فرهنگ ایرانی به جهانیان، آشنا کردن مردم با جاذبه-

های طبیعت گردی و در هم شکستن مرزهای قومی را فراهم کند. برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری و اکوتوریسم باید به نحوی باشد که فراهم کننده حداکثر منافع و حداقل تأثیرات منفی بر محیط باشد (احسانی و همکاران، ۱۳۹۰).

ایجاد اقامتگاه گردشگری متین‌آباد با درود در سال ۱۳۸۵ به تصویب هیئت دولت رسید و در سال ۱۳۸۹ افتتاح گردید. اقامتگاه بیابانی با درود این دارای این قابلیت را دارا می‌باشد که در صورت برنامه‌ریزی صحیح و مدیریت توسعه گردشگری، به دلیل قابلیت‌ها و ظرفیت‌های خاص ناحیه با درود و همراهی و تقارن جاذبه‌های گردشگری روستایی و اکوتوریسم بیابانی در کنار هم، روستای متین‌آباد را در آینده‌ای نزدیک به یکی از قطب‌ها و کانون‌های گردشگری روستایی- بیابانی ایران مبدل خواهد ساخت. این ناحیه با داشتن انواع رخساره‌های طبیعی خاص نظیر تپه‌ها و پهنه‌های ماسه‌ای، کویر، ناهمواری‌های ماسه‌ای، جنگل‌های بیابانی، حیات وحش و ... و یا مصنوعات ساخت دست انسان نظیر دژهای قدیمی، محوطه‌های باستانی، منازل مسکونی و مزارع کشاورزی، قابلیت تبدیل شدن به یک منطقه اکوتوریستی فعال را دارد. ایجاد این منطقه اکوتوریستی می‌تواند جوانب توسعه حتی در مناطق اطراف را نیز تحت تأثیر قرار دهد.

این پژوهش به بررسی جایگاه اکوتوریسم بیابانی در توسعه روستایی با مطالعه موردی روستای متین‌آباد می‌پردازد. در این راستا، ضمن بررسی دیدگاه و نگرش روستاییان به گسترش فعالیت‌های گردشگری و نیز مطالعه اثرات ایجاد اقامتگاه بیابانی روستای متین‌آباد، از طریق مطالعات میدانی منطقه بیابانی با درود، به پرسش‌های اصلی مطرح شده در پژوهش پاسخ داده می‌شود. مدل نظری حاکم بر انجام این پژوهش، مدل توسعه گردشگری بر مبنای مشارکت جوامع محلی (Participation of social Community) است. اساس این مدل بر مشارکت همه جانبه و فراگیر جوامع محلی در توسعه حاکم است و در فرایند انجام این مدل از توسعه، همواره جایگاه آموزش و ترویج در حین این اقدامات ضروری بوده و تقویت حس اعتماد و در نهایت، شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، قابل دستیابی است. با توجه موارد بیان شده در بالا، در نهایت این مقاله درصدد پاسخگویی به سؤالات ذیل است:

۱- نگرش ساکنان روستای متین‌آباد با درود نسبت به استقرار اقامتگاه گردشگری و توسعه اکوتوریسم در محدوده مورد مطالعه چگونه است؟

۲- اثرات گردشگری بیابانی و ایجاد اقامتگاه بیابانی در توسعه روستای متین‌آباد چگونه بوده است؟

مبانی نظری:

اکوتوریسم (طبیعت گردی): همان طور که گردشگری به عنوان بزرگ‌ترین صنعت جهان امروز معرفی شده است، طبیعت‌گردی (اکوتوریسم) که زیرمجموعه‌ای از گردشگری به شمار می‌رود نیز به عنوان یک صنعت پویای جهانی از رشدی بسیار سریع برخوردار می‌باشد. اکوتوریسم نوعی گردشگری با اصول اولیه در حفظ محیط زیست و در راستای پایداری گونه‌ها و زیستگاه‌های طبیعی دست نخورده و مشاهده نزدیک حیات وحش گیاهی و جانوری می‌باشد. طبیعت‌گردی از نظر فنل حرکتی هم‌گراست به طوری که افراد و مناطق بسیاری در کنار هم و به طور مستقل تلاش می‌نمایند تا به نیاز انسان‌ها جهت دستیابی به فرصت‌ها و موقعیت‌هایی که بتوانند در کنار طبیعت، همگام و سازگار با آن به سیر و سفر پردازند، پاسخ دهند (ای. فنل، ۱۳۸۵: ۵۸). طبیعت‌گردی با دو روش مستقیم حفظ و حراست از منابع طبیعی و غیر مستقیم ایجاد منبع در آمد برای مردم بومی در امر حفاظت و بقاء گونه‌ها و زیستگاه‌های مهم طبیعی گام بر می‌دارد. طبیعت‌گردی با استفاده از ابزار آموزشی و تبلیغاتی می‌تواند منابع طبیعی حفاظت شده را به عنوان یک منبع درآمدزا برای بومیان معرفی نماید.

گردشگری در بیابان: بازدید جهانگردان از نواحی بیابانی رو به افزایش است و نیازهای روحی، روانی، تفریحی و گذران اوقات فراغت گردشگر به گونه‌ای است که آرامش، پاکیزگی و سکوت محیط بیابانی به آن پاسخ می‌دهد. وجود دشت‌های گسترده و هموار برای انجام ورزش‌های متنوع از جمله اتومبیل‌رانی، موتور سیکلت و دوچرخه سواری روی ماسه‌زارها، شترسواری، پیاده‌روی، استفاده از هوا و فضای آرام شب‌های بیابان، زمینه‌های مطالعاتی گیاهی و جانوری (فون و فلور) بیابانی، زمین شناسی منحصر به فرد و چشم‌اندازهای شگفت‌انگیز از اهمیت زیادی برخوردار است. بنابراین انسان متمدن و شهرنشین که همواره با کار زیاد، فشارهای روحی و روانی و آلودگی‌های صوتی و هوا مواجه است، تا حد زیادی به یک چنین فضاهای آرام و استثنایی

نیاز دارد (خالدی، ۱۳۸۸: ۱۳۵). بیابان منشاء خرد و الهام است، آرامش و بی‌کرانی پهنه‌های بیابان انسان را به خلائی فرو می‌برد که از زمان و مکان دورش می‌کند (صالحی جم، ۱۳۷۸: ۸). در واقع بیابان‌ها تجلی‌گاه گونه‌هایی از حیات‌اند که تفکر زیادی را می‌طلبند، و این ویژگی‌ها برای گردشگران به عنوان جاذبه‌های مهم مطرح می‌شوند (تقی زاده، ۱۳۷۸: ۴۴).

در این راستا گردشگرانی که به بیابان سفر می‌کنند، انگیزه‌های متفاوتی دارند:

- ۱- دانشمندان و متخصصان که بیابان را محل مطالعه‌ی خود قرار داده‌اند.
- ۲- ماجراجویان و افرادی که برای ارضای حس کنجکاوی خود به آنجا می‌آیند.
- ۳- افرادی که محیط آرام و توام با آرامش را برای تجدید قوای خود می‌طلبند.
- ۴- افرادی که به نحوی وسیله‌ای برای تفریح و اوقات فراغت در آنجا پیدا می‌کنند.

با وجود کمبودها در بیابان، مراکز تمدنی بیابانی همواره با مدنیت، هنر، صنعت و کشاورزی همراه گردیده‌اند. ابتکار، ابداع، قناعت، عزت، حفظ تعادل، تأمین آب، معماری و شهرسازی منحصر به فرد، مشارکت مردم با هم، باغ سازی، فرهنگ غنی و تطابق از جمله ویژگی‌های ساکنان نواحی بیابانی است (منبع پیشین: ۴۰). همچنین استفاده از منابع تجدید شونده مانند انرژی‌های خورشیدی و باد در نواحی خشک و بیابانی در رسیدن این محیط‌ها به موقعیت راه را آسانتر می‌کند. هم‌اکنون استفاده از گیاهان بیابانی و به ویژه گیاهان دارویی، صنعتی و نیز بهره‌برداری از ماسه‌زارها در تهیه سرامیک و دیگر مصالح ساختمانی، پرورش دام و طیور و تولید محصولات کشاورزی رایج است (خالدی، ۱۳۸۸: ۱۳۵).

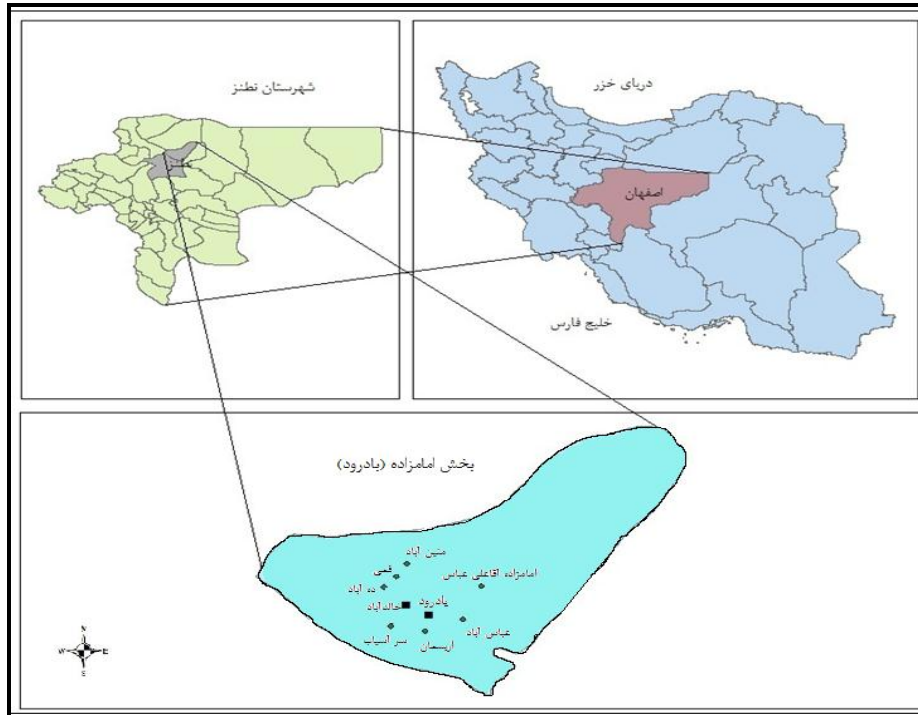
روش تحقیق:

در این پژوهش بنابر ماهیت تحقیقات اجتماعی و جغرافیایی در گردآوری اطلاعات از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش، ساکنین روستای متین آباد (۵۴۷ نفر) و حجم نمونه این پژوهش بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی ۵۰ نفر از روستاییان با جنسیت مرد بوده است. مدل نظری حاکم بر پژوهش، مدل نظری مشارکت جوامع محلی (Participation of social Community) تهیه و توزیع گردید و بر اساس تحلیل این پرسشنامه‌ها، وضعیت گردشگری بیابانی و نیز نگرش ساکنان نسبت به توسعه این فعالیت اقتصادی و میزان نقش آفرینی آن در اقتصاد محلی روستایی مورد ارزیابی قرار گرفته است. به دلیل ماهیت کیفی برخی از سوالات پرسش‌های مطرح شده در پرسشنامه، در تحلیل برخی از این پرسش‌ها از روش تحلیل دستی و در دیگر سوالات از نرم افزار SPSS بهره گرفته شده است. در نهایت نیز به جمع‌بندی شرایط موجود گردشگری بیابانی در این روستا و نتیجه‌گیری از مباحث مطرح شده و ارائه راهکارها و پیشنهادهای در این زمینه پرداخته شده است.

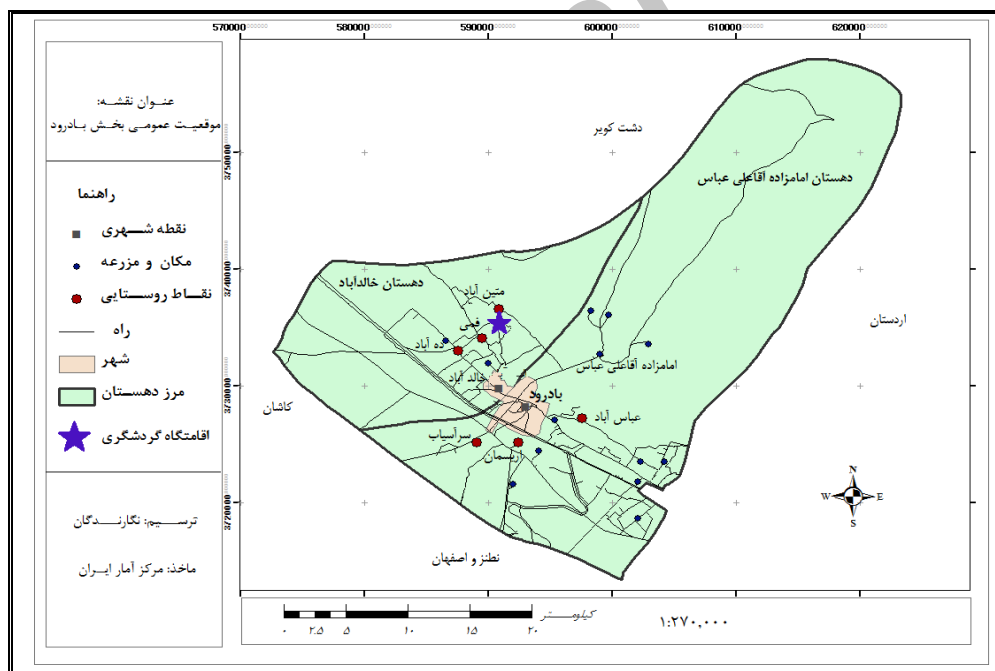
یافته‌های پژوهش:

یافته‌های توصیفی تحقیق:

الف) ویژگی‌های جغرافیایی بخش امامزاده (بادرود) و روستای متین آباد: بخش بادرود از شمال به شهر کاشان و از جنوب به شهرهای نطنز و اصفهان، از جنوب شرق به اردستان و از شمال و شمال شرق به دشت کویر محدود شده است و تا مرکز استان اصفهان ۱۶۷ کیلومتر فاصله دارد. (اشکال شماره ۱ و ۲).

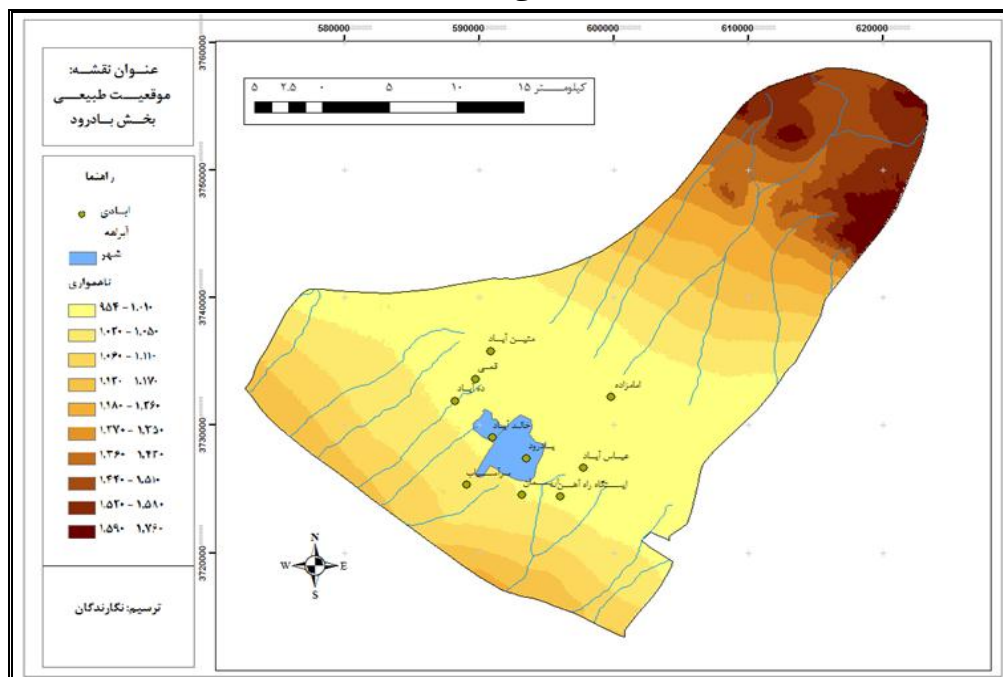
شکل ۱- نقشه موقعیت و محدوده بخش بادرود در استان و کشور

شکل ۲- نقشه موقعیت جغرافیایی اقامتگاه گردشگری متین آباد در بخش امامزاده (بادرود)

محدوده مورد بررسی در پست‌ترین واحد مورفولوژیک منطقه و در درون واحد ماسه ای کوتاه‌تری واقع شده است؛ از نظر زمین‌شناسی، روستاهای موجود در واحد بادرود (QS) به شدت در مقابل عوامل اقلیمی به ویژه بارش تأثیر می‌پذیرند (حسنعلیان، ۱۳۷۴: ۱۳۵-۱۲۴). تپه‌های ماسه‌ای در زیر خط منحنی میزان ۱۰۰۰ قرار گرفته اند (سازمان زمین‌شناسی، نقشه ۱:۱۰۰۰۰۰)، (شکل شماره ۳).

از نظر اقلیمی میانگین بارش منطقه حدود ۱۰۰ میلیمتر می‌باشد، میانگین دمای سالانه حدود ۱۹ درجه سانتیگراد، حداکثر مطلق دما ۴۶ و حداقل مطلق ۱۲- درجه سانتیگراد می‌باشد.

شکل ۳- نقشه موقعیت طبیعی بخش امامزاده (بادرود)

روستای متین آباد در ۵۱:۵۸ طول شرقی و ۳۳:۴۵ عرض شمالی واقع شده است (رهگشای، ۱۳۷۶) و دورترین روستا از شهر بادرود است که در فاصله ۱۴ کیلومتری شمال غرب آن قرار دارد. روستای متین آباد بین بیابان و کویر محصور شده و دارای زمستان بسیار سرد و خشک و تابستانی بسیار گرم است، موقعیت استقرار این روستا باعث گردیده به جز مسیر محلی به امامزاده آقاعلی عباس، این روستا تقریباً بن بست باشد. طبق سرشماری سال ۱۳۸۵ این روستا دارای ۵۴۷ نفر جمعیت است که از مجموع جمعیت روستا تقریباً ۴۰٪ کمتر از ۲۰ سال سن دارند و این نشان می‌دهد که روستا درصد جمعیت جوان بالایی دارد. خدمات موجود در روستای متین آباد شامل مدرسه ابتدایی و راهنمایی، مخابرات، خانه بهداشت، شورای اسلامی، چند واحد تجاری و یک شرکت تعاونی می‌باشد و اهالی روستا برای تأمین نیازهای خود در سطوح خدماتی به خالد آباد و بادرود و در سطوح بالاتر به نطنز و کاشان مراجعه می‌کنند (صالحیان بادی، ۱۳۹۰، ۱۰۷-۹۷).

این روستا بر اساس گزارشات سازمان جهاد کشاورزی استان اصفهان دارای ۲۴۸ هکتار زمین کشاورزی و باغی است و محصولاتی چون گندم، جو، ذرت، حبوبات، هندوانه و خربزه کاشت می‌شود. از نظر اشتغال و فعالیت نیز ۱۷۱ مرد شاغل روستا هستند که اکثریت قاطع به کشاورزی مشغولند.

ب) شناخت و معرفی اقامتگاه گردشگری متین آباد بادرود:

منطقه نمونه گردشگری متین آباد واقع در قسمت جنوب غرب دشت کویر، در ۱۲ کیلومتری شهر بادرود و ۲۴ کیلومتری شمال نطنز در استان اصفهان قرار گرفته است؛ از شمال به قلعه باستانی کرشاهی، از غرب به شهر ابوزید آباد، از شرق به امامزاده آقاعلی عباس و از شمال به روستای متین آباد متصل می‌باشد. این اقامتگاه در نوع خود به عنوان نخستین کمپ اکوتوریستی بیابانی بر اساس اصول گردشگری پایدار در کشور محسوب می‌شود و از لحاظ زیست محیطی نیز بسیار متأثر از شرایط محیط می‌باشد. از جمله ویژگی‌های اقامتگاه متین آباد نزدیکی به دو شهر بزرگ کاشان و اصفهان از یک طرف، نزدیکی به طبیعت کویر و کوهستان و همچنین همجواری با مکان‌های گوناگون فرهنگی و تاریخی منطقه است که تنوع سفرهای گردشگری کوتاه مدت را امکانپذیر ساخته است. در انتخاب و ایجاد منطقه نمونه گردشگری متین آباد در سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی اثراتی چون حفظ محیط زیست و منابع موجود در منطقه، ورود گردشگران و ایجاد کسب و کار و اشتغال

زایی، جلوگیری از مهاجرت روستاییان و عدم تخریب بافت تاریخی سکونتگاه‌های اطراف، رونق کشاورزی در منطقه و بهبود کیفیت و کمیت کشاورزی پیش بینی شده است.

ج) امکانات و جاذبه‌های اقامتگاه متین‌آباد:

اقامتگاه بیابانی متین‌آباد کاملاً مدرن، با استفاده از مصالح موجود در منطقه و با رعایت استانداردها و موازین مربوطه، منطبق نیازهای علاقه‌مندان به ویژه گردشگران خارجی طراحی و ساخته شده است؛ در ساخت آن سعی شده است تا کمترین آسیب به محیط زیست و تنوع زیستی منطقه وارد آید و استفاده از سلول‌های خورشیدی برای تأمین آب گرم گردشگران بر همین اساس پیش بینی شده است. مصرف آب در سامانه‌های آبیاری کشاورزی و باغی اقامتگاه نیز کنترل شده و با استفاده از سیستم‌های تحت فشار بارانی و قطره‌ای اجرا شده است. (تصاویر شماره ۱ و ۲).

تصویر ۲- نمایی از اقامتگاه متین‌آباد

تصویر ۱- نمایی از سلول‌های خورشیدی اقامتگاه

از جمله امکاناتی که در اقامتگاه ارائه می‌شود می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- **چاپخانه:** علاوه بر چشم‌انداز کوه‌های کرکس از یک طرف و دشت کویر از طرف دیگر دسترسی به دو ایوان برای اجرای برنامه‌های مختلف از جمله پذیرایی و رصد آسمان شب را مهیا ساخته است. (تصاویر شماره ۳ و ۴).

تصویر ۴- چاپخانه اقامتگاه متین‌آباد

تصویر ۳- نمایی از اقامتگاه متین‌آباد

۲- **مکان استراحت:** برای اقامت گردشگران تعدادی چادر از جنس پلی‌استر و ضد رطوبت بر پا شده است که در طراحی این چادرها سعی شده است که حتی امکان شبیه چادرهای عشایر کویری ایران باشد. علاوه بر این تعدادی اتاق نیز با کلیه امکانات در ساختمان کاروانسرا وجود دارد (تصاویر شماره ۵ و ۶).

تصویر ۶- نمونه ای از چادرهای اقامتگاه

تصویر ۵- نمایی از طبقات فوقانی اقامتگاه

۳- مزرعه ارگانیک و تولید محصول: انواع صیفی جات و سبزی متناسب با فصول مختلف در مزرعه اقامتگاه به صورت ارگانیک و بدون استفاده از سموم شیمیایی کشت و تولید می شود، علاوه بر آن باغ های انار و دیگر میوه های فصلی در دسترس گردشگران قرار دارد.

۴- شتر سواری، دوچرخه سواری و موتور سواری: ۲۵ نفر شتر آرام و آموزش دیده و تعدادی موتورسیکلت های مخصوص محیط بیابانی قابل استفاده می باشد. همچنین دوچرخه هایی برای کویر نوردی در دسترس می باشد (تصاویر شماره ۷ و ۸).

تصویر ۸- پیاده روی در کویر متین آباد

تصویر ۷- شترسواری در متین آباد

۵- رصد ستارگان: با توجه به زیبایی فوق العاده شب های کویر و امکان روئیت ستارگان در دل آسمان شب، مکان هایی برای دیدن ستارگان همراه با تجهیزات لازم جهت رصد آنها پیش بینی شده است.

۶- بازدید از پرندگان و جانوران بیابانی: به دلیل قرار گرفتن در حاشیه کویر، امکان دیدن انواع پرندگان کویری از جمله زاغ بور، هوبره، عقاب، جغد، سبزه قبا و ... و همچنین مزرعه پرورش شترمرغ برای علاقه مندان ایجاد شده است.

علاوه بر امکانات فوق برنامه هایی چون ایجاد زیستگاه تکثیر گورخر ایرانی و دیگر گونه های نادر حیات وحش، ایجاد باغ نمونه گیاهان کویری، مزرعه پرورش انواع ماکیان، ایجاد مرکز تفریحی - ورزشی پینت بال، تیراندازی با تیرو کمان و ... و پیست اسب سواری نیز در دست اجرا می باشد (سایت رسمی کمپ متین آباد).

یافته های تحلیلی تحقیق:

در راستای انجام پژوهش حاضر، پرسشنامه ای با ۳۴ سؤال بر مبنای مدل مشارکت جوامع محلی را در بین جامعه آماری که ساکنین روستای متین آباد بوده اند، توزیع شد و از پاسخ های آنان در جهت تحلیل شرایط موجود گردشگری و پیش بینی وضعیت آینده آن در روستای متین آباد بهره گرفته شد.

الف) ویژگی های پرسش شوندگان:

بررسی، تجزیه و تحلیل یافته های حاصل از پرسش نامه ها، حاکی از مواردی به شرح ذیل می باشند:

۱۰۰ درصد پرسش شوندگان مرد و میانگین سنی ۵۵ در صد آنان میانگین سنی ۳۰ تا ۴۵ سال، ۵ درصد بالای ۴۵ سال و ۴۰ درصد نیز بین ۲۲ تا ۳۰ سال را شامل می شدند. از نظر وضعیت سواد نیز ۲۰ درصد تحصیلات ابتدایی، ۴۵ درصد تحصیلات راهنمایی، ۱۵ درصد دیپلم و ۲۰ درصد نیز تحصیلات بالاتر از دیپلم داشته اند. از نظر وضعیت شغلی نیز ۴۵ درصد پرسش شوندگان به کشاورزی و بقیه افراد نیز در مشاغل دیگر از جمله کار در کارخانجات، شاغل در اقامتگاه گردشگری متین-آباد، اشتغال به تحصیل در دانشگاه و غیره مشغول بوده اند. از نظر مهارت های غیر حرفه ای نیز رانندگی و کشاورزی به ترتیب با ۳۵ درصد و ۳۰ درصد بیشترین درصدها را به خود اختصاص داده اند. با توجه به ماهیت فعالیت های بخش بازرگانی و غلبه فعالیت های کشاورزی، مهارت هایی مانند رانندگی تراکتور نیز ۲۵ درصد را فعالیت های غیر حرفه ای به خود اختصاص داده اند. از نظر ارائه خدمات به گردشگران به شکل مستقیم و غیر مستقیم نیز به طور مساوی ۵۰ درصد به سؤال جواب مثبت و ۵۰ درصد نیز جواب منفی داده اند. از میان پرسش شوندگان حدود ۳۰ درصد در ارائه خدمات در اقامتگاه گردشگری متین آباد در خدماتی مانند مسؤل کمپ، تهیه و تأمین چادر، حمل و نقل و ... فعال بوده اند. از نظر تعداد افراد تحت تکفل نیز در میان پرسش-شوندگان مجرد ۱۰ درصد، ۲ تا ۳ نفر افراد تحت سرپرستی و تکفل ۶۰ درصد، و ۳۰ درصد بقیه نیز بیش از ۳ نفر را تحت تکفل داشته اند. صددرصد ساکنین و پرسش شوندگان در پاسخ به این پرسش که آیا روستای متین آباد امکان و قابلیت توسعه

گردشگری را دارا می‌باشد، پاسخ مثبت داده‌اند. همچنین تمامی پرسش شوندگان مایل به همکاری در توسعه گردشگری بیابانی در روستای خود بوده‌اند. ۸۰ درصد پاسخ‌دهندگان نیز در جواب پرسش تمایل یا عدم تمایل خانواده و افراد تحت تکفل به فعالیت در گردشگری جواب مثبت و اظهار تمایل داشته‌اند. میزان آشنایی ساکنین با مدل مشارکت جوامع محلی نیز مورد سؤال قرار گرفت که ۴۵ درصد عدم آشنایی، ۳۵ درصد آشنایی، ۱۰ درصد تاحدودی و ۱۰ درصد نیز تمایل به آشنایی با این مدل را داشته‌اند. ۶۰ درصد ساکنان سابقه ارائه خدمات به گردشگران و ۶۰ درصد نیز در خصوص ارائه خدمات به گردشگران، نظر مساعد داشته‌اند. در خصوص تمایل به اشتغال افراد خانواده به فعالیت های گردشگری نیز ۴۰ درصد مایل، ۴۰ درصد نیز مخالف و گزینه های (به خودشان بستگی دارد) و (تحت شرایط خاص) نیز به ترتیب ۱۵ و ۵ درصد را انتخاب نموده بودند. در جدول شماره ۱ نیز میزان اهمیت و اولویت سرمایه مالی، مدیریت تخصصی، آموزش و همکاری کل جامعه بر اساس اولویت هایی که پرسش شوندگان به هریک از این موارد داده‌اند، نمایش داده می‌شود. (جدول شماره ۱).

جدول ۱- عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در روستای متین آباد (بر حسب اولویت)

اولویت ها	اولویت اول	اولویت دوم	اولویت سوم	اولویت چهارم
سرمایه مالی	۳۵	۳۰	۲۰	۱۰
مدیریت تخصصی	۳۰	۲۵	۴۵	۵
آموزش	۰	۱۵	۱۰	۷۰
همکاری کل جامعه	۳۵	۳۰	۲۵	۱۵
مجموع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۹۰.

در پاسخ به اینکه انتظار جامعه محلی از دولت در توسعه گردشگری چیست، پاسخ دهندگان گزینه‌های تأمین سرمایه، حمایت اجرایی و تأمین منابع آموزشی به ترتیب اولویت ۵۰ درصد، ۳۵ درصد و ۱۵ درصد را انتخاب کرده‌اند. توسعه سرمایه-گذاری نیز از مواردی است که در توسعه گردشگری و گسترش زیرساخت ها، امکانات و تجهیزات مورد نیاز گردشگری و در جهت رفاه جامعه گردشگر و انتفاع جامعه میزبان ضروری است. ۵۰ درصد از پرسش شوندگان موافق سرمایه‌گذاری دولتی، ۳۰ درصد بخش خصوصی و ۱۰ درصد در هر صورت را انتخاب کرده‌اند. اکثریت ساکنین با توجه به اهمیت بحث آموزش و افزایش آگاهی نسبت به اثرات گردشگری، موافق توسعه آموزش و شرکت در دوره های آموزشی هستند. با توجه به اینکه اکثریت ساکنین از ابتدای ایجاد اقامتگاه گردشگری متین‌آباد، در فعالیت‌ها و خدمات مختلف به طور مستقیم و غیرمستقیم ایفای نقش کرده‌اند؛ مایل به مشارکت بیشتر در فعالیت ها و خدمات مرتبط با گردشگری هستند. این مشارکت ها طیف وسیعی از خدمات به گردشگران از جمله جمع آوری و ارائه اطلاعات به گردشگران، فعالیت های گروهی، شرکت در تصمیم‌گیری و مدیریت و ... را در بر می‌گیرد. (جدول شماره ۲).

جدول ۲- انتظارات ساکنین روستای متین آباد از توسعه گردشگری بیابانی بر اساس اولویت

اولویت	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
جذب سرمایه	۲۵	۲۵	۱۰	۵	۱۰	۰	۱۰	۵	۱۰
ایجاد اشتغال پایدار	۳۵	۳۵	۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰
بهبود شرایط بهداشتی	۱۰	۱۰	۳۰	۱۰	۰	۱۵	۱۰	۱۰	۵
بهبود راه های ارتباطی	۵	۲۰	۲۵	۱۵	۱۰	۵	۵	۰	۱۵
بهبود ظاهر روستا	۰	۱۵	۲۰	۱۰	۳۵	۱۰	۱۵	۵	۲۰
ایجاد حس احترام	۰	۰	۰	۱۵	۲۰	۳۰	۲۰	۵	۱۰
ارتقای سطح دانش مردم	۰	۰	۲۰	۵	۵	۲۰	۲۰	۲۰	۰
حفظ موقعیت بومیان در برابر دیگران	۵	۰	۰	۱۵	۵	۵	۵	۵۵	۵
بهبود شرایط کلی روستا ...	۵	۰	۵	۲۰	۱۵	۲۰	۲۰	۱۰	۳۵
	۸۵	۱۰۵	۱۱۵	۹۵	۱۰۰	۱۰۵	۱۰۵	۱۱۰	۱۰۰

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۹۰

در مجموع با توجه به اینکه ساکنین روستا از روحیه مشارکت و همیاری بالائی توأم با حساسیت در خصوص مسائل روستا برخوردار بوده‌اند، تمایل به ارائه خدماتی از قبیل اسکان گردشگران، عرضه محصولات کشاورزی و باغی خود به آنان، حمل و نقل و جابجائی و همراهی آنان در بازدید از جاذبه‌ها و استفاده از امکانات اقامتگاه و ... در اکثر ساکنین قابل ملاحظه بود.

نتیجه گیری:

در بررسی شرایط گردشگری در ناحیه مورد مطالعه در یک ارزیابی نهایی باید گفت که توسعه گردشگری این ناحیه نیز مانند نواحی دیگر کشور، با یکسری نقاط قوت و ضعف (عوامل درونی) و فرصت‌ها و تهدیدها (عوامل بیرونی) می‌باشد. از جمله مهم‌ترین نقاط قوت این ناحیه می‌توان به وجود امکانات و شرایط طبیعی موجود اشاره کرد. با توجه به افزایش جریان‌های گردشگری در این ناحیه و به ویژه روستای متین آباد، عمده‌ترین نقاط ضعف موجود در توسعه گردشگری این ناحیه را می‌توان در کمبود زیرساخت‌ها، امکانات و تجهیزات مورد نیاز گردشگری اعم از تسهیلاتی و اقامتی اشاره کرد. همچنین در مدت ۲ سال که از راه‌اندازی اقامتگاه گردشگری متین آباد می‌گذرد، گسترش جریان‌های گردشگری در روستای مورد مطالعه، ضمن ایجاد درآمد و اشتغال برای ساکنین، توانسته است، سبب محقق شدن بخشی از انتظارات ساکنین و یا زمینه سازی برای تحقق آنها (جذب سرمایه، ایجاد اشتغال پایدار، بهبود راه های ارتباطی، بهبود ظاهر روستا) و زمینه را برای تحقق دیگر انتظارات جامعه میزبان (ایجاد حس احترام، ارتقای سطح دانش مردم، حفظ موقعیت بومیان و بهبود شرایط کلی روستا) را در آینده فراهم نماید. بنابراین ملاحظه می‌گردد که توسعه آتی روستای متین آباد تا حدود زیادی با تحقق انتظارات ساکنین که منبعث از سؤالات پرسشنامه بوده است، می‌باشد. علاوه بر آن، وجود نگرش مثبت در میان ساکنین نسبت به فعالیت و اشتغال خود و اعضای خانواده در فعالیت های گردشگری و نیز تمایل به توسعه گردشگری به عنوان محرکی در روستای متین آباد، عامل مهمی در توسعه روستا می‌باشد.

منابع:

- ۱- احسانی، امیر هوشنگ و مقداد محمدی نهوجی (۱۳۸۹): «برنامه ریزی و توسعه اکوتوریسم پایدار مناطق بیابانی (مطالعه موردی: استان اصفهان)»، مجموعه مقالات دومین همایش ملی جغرافیا و برنامه ریزی شهری، فضای جغرافیایی، رویکرد آمایش و مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلام شهر، صص ۹۷-۱۰۶.
- ۲- ای. فنل، دیوید (۱۳۸۵): مقدمه ای بر طبیعت گردی، ترجمه جعفر اولادی قادیکلایی، انتشارات دانشگاه مازندران، ساری.
- ۳- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان اصفهان (۱۳۸۶): طرح هادی روستای متین آباد، حوزه معاونت عمران روستایی دفتر امور فنی و تهیه طرح‌ها.
- ۴- پاپلی یزدی، محمدحسین و مهدی سقایی (۱۳۸۵): گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، چاپ دوم، تهران.

- ۵- تقی زاده، محمد (۱۳۷۸): کویر، زمینه تعالی و عمران زمین (مطالعه موردی شهرهای کویری)، همایش ملی شناخت کویر، کرمان.
- ۶- حافظ نیا، محمدرضا و عیسی رضانی دارابی (۱۳۸۲): «بررسی تطبیقی بازتاب های فضایی سیاست های گردشگری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی (نمونه: بابلسر)»، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۱، مشهد، صص ۴۷-۵۹.
- ۷- حسنعلیان، داوود (۱۳۶۷): ژئومورفولوژی کوه کرکس در شهرستان نطنز، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و ژئومورفولوژی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- ۸- خالدی، شهریار (۱۳۷۸): بررسی اکوسیستم بیابان لوت با تاکید بر آب و هوا شناسی آن، همایش ملی شناخت کویر، کرمان (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران.
- ۹- خالدی، شهریار (۱۳۸۸): نگرشی بر طبیعت گردی بیابانی مطالع موردی: بیابان لوت، مجموعه مقالات همایش ملی گردشگری، توسعه پایدار و اشتغال زایی، سمنان.
- ۱۰- خدایان، سعید و عبدالحسین حداد (۱۳۸۸): تأثیر ظرفیت های طبیعت گردی در توسعه پایدار و اشتغال زایی شهرستان گرمسار، مقالات همایش ملی گردشگری، توسعه پایدار و اشتغال زایی، سمنان.
- ۱۱- خسروشاهی، محمد (۱۳۸۵): اکوتوریسم در بیابان، روزنامه اعتماد ملی، شماره ۱۰۸، ۱۳۸۵/۳/۲۷.
- ۱۲- رضوانی، علی اصغر (۱۳۷۴): جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ دوم، تهران.
- ۱۳- رهگشای، محمد (۱۳۷۶): مطالعه آب شناسی مناطق با آب و هوای خشک تحت تأثیر شرایط ناپایدار- مدل مطالعاتی منطقه حاشیه کویری بادرود، دانشگاه امیر کبیر، دانشکده مهندسی معدن و متالوژی، تهران.
- ۱۴- سازمان زمین شناسی، نقشه ۱:۱۰۰۰۰۰ نطنز.
- ۱۵- سایت رسمی کمپ متین آباد (www.matinabad.com)
- ۱۶- سقایی، مهدی (۱۳۸۲): بررسی قابلیت های گردشگری روستایی در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- ۱۷- سلطانیان، محمد علی (۱۳۸۶): گردشگری ورزشی در کویر سمنان، مجموعه مقالات همایش ملی توانمندیها، موانع و راهکارهای توسعه گردشگری استان سمنان، سمنان.
- ۱۸- صالحیان بادی، سعید (۱۳۹۰): تحول در شیوه های بهره برداری از منابع آب و جایگاه آن در توسعه اقتصاد کشاورزی روستاهای بخش بادرود (نطنز)، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- ۱۹- کرکه آبادی، زینب و علی ترابی (۱۳۸۶): جاذبه های گردشگری در استان سمنان، مجموعه مقالات همایش ملی توانمندیها، موانع و راهکارهای توسعه گردشگری استان سمنان، سمنان.
- ۲۰- مهدوی، مسعود، مجتبی قدیری معصوم و نسرین قهرمانی (۱۳۸۷): «اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستایان دره کن و سولقان»، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۲، تهران، صص ۳۹-۶۰.

23-ESCAP (2003): Ecotourism development in the Pacific Island, ESCAP

24-Sharpely, Richard (2002): "Rural Tourism and the Challenge of Tourism Diversification", Tourism Management, Vol23.

25-www.badrood.ir.